

Lahden kaupunki, Kaupunginvaltuusto, 02.09.2024

Valtuustoaloite: Israelin sotarikoksia tukevien hankintojen selvittäminen

2928/00.01.01.03/2024

Asian valmistelija / lisätietojen antaja

Hankintapäällikkö Tarinka Ringvall, p. 050 559 4078

Talousjohtaja Tiina Mörsky, p. 050 383 6502

Päätös

Esittelijä

Kaupunginhallitus

Päätösehdotus

Kaupunginvaltuusto merkitsee aloitteen ja siitä annetun lausunnon tiedokseen todeten, että aloitteessa tarkoitettu asia on tullut tässä yhteydessä riittävästi selvitettyksi.

Perusteluosa / aiempi käsittely

Lahden kaupunki, Kaupunginhallitus, 26.08.2024

§ 296

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Esittelijä

Kaupunginjohtaja Kyynäräinen Niko

Päätösehdotus

Kaupunginhallitus tekee kaupunginvaltuustolle seuraavan ehdotuksen:

"Kaupunginvaltuusto merkitsee aloitteen ja siitä annetun lausunnon tiedokseen todeten, että aloitteessa tarkoitettu asia on tullut tässä yhteydessä riittävästi selvitettyksi."

Perusteluosa

Vasemmistoliiton valtuustoryhmä ja 7 muuta valtuutettua 10.6.2024:

"Aloite Israelin sotarikoksia tukevien hankintojen selvittämiseksi

Valtuutetun aloiteoikeutta käyttäen, me aloitteen allekirjoittaneet esitämme, että Lahden kaupunki selvittää Israelien sotarikoksia ja palestiinalaisalueiden miehitystä tukevat hankinnat, niiden laillisuuden ja eettisyyden sekä irtisanoo laittomat ja eettisesti kestävämmät sopimukset. Toiseksi esitämme, että kaupunki sitoutuu jatkossa olemaan solmimatta sopimuksia minkään yrityksen kanssa, joka hyötyy palestiinalaisalueiden laittomasta miehityksestä.

Human Rights Watchin mukaan Israelin ja Palestiinan tilanne on kansainvälinen humanitaarisen tapaoikeuden alainen aseellinen konflikti. Humanitaarinen tapaoikeus perustuu Geneven sopimuksiin sekä vuoden 1977 täydentävään lisäprotokollaan. Nämä sopimukset asettavat sodankäyntiin kieltoja ja velvoitteita, joita osapuolten on noudatettava. Vähimmillään niihin on luettu kuuluvan kidutuskielto, velvoite erotella taistelijat siviileistä, sallia humanitaarisen avun läpipääsy sekä suojella siviilejä ja siviili-infrastruktuuria.

Israel on hyökkäyksessään Gazaan syylistynyt sotarikoksiin rikkomalla näitä kaikkia kieltoja. Hyökkäyksessä on kuollut vähintään 37 000 palestiinalaista. Heistä vähintään 7 700 on lapsia. Kansainvälinen rikostuomioistuin on näiden rikosten selvittämiseksi etsintäkuuluttanut Israelin pääministerin.

Konfliktin tausta on Israelin vuosikymmeniä laajentuneessa miehityksessä. Israel on perustanut Länsirannalle siirtokuntia, jotka YK on todennut laittomiksi. Siirtokunnat toimivat, koska monet länsimaalaiset yritykset tukevat miehitystä investoimalla alueelle. Ihmisoikeusjärjestö Amnestyn selvityksen mukaan Israel harjoittaa siirtokunnissaan apartheid-politiikkaa.

Vaikka kansainvälinen laki (IHL, universaali tuomiovalta, ICC) keskittyy sotarikosten selvittämiseen ja estämiseen, ne implikoivat selvästi, että julkisyhteisöjen ei tule tukea toimintoja, jotka edesauttavat sotarikoksia. Hankintojen eettiset ja lailliset vaikutukset onkin siis johdettava näistä laajemmista kansainvälisen oikeuden sekä ihmisoikeuksien periaatteista ja velvoitteista. Sodasta ja miehityksestä hyötyvien yritysten boikotointi asettaa painetta hyökkäyssotaa johtaville poliitikoille. Lahden kaupunki voi hyödyntää Boycott, Divestment, Sanctions (BDS) -liikkeen boikottilistaa miehitystä tukevien yritysten selvittämiseksi.”

Vastaus valtuustoaloitteeseen:

Hankintadirektiivi ja hankintalaki

Hankintadirektiivi on Suomessa implementoitu osaksi kansallista oikeutta säätämällä 1.1.2017 voimaan astunut laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016; hankintalaki). Asian arvioinnin kannalta keskeisessä asemassa on siten kansallinen hankintalaki.

Hankintalaissa asetetun kansallisen kynnyksarvon ylittävät hankinnat on kilpailutettava hankintalain mukaisessa menettelyssä. Hankintalaissa on tyhjentävästi lueteltu kilpailutuksissa sovellettavat tarjoajien pakolliset ja harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet. Tarjoaja voidaan poissulkea myös, mikäli tarjoajan tarjous on tarjouspyynnössä asetettujen vaatimusten vastainen. Tarjouspyynnössä hankintayksikkö voi asettaa

tarjoajien rekisteröitymistä, taloudellista ja rahoituksellista tilannetta sekä teknistä ja ammatillista pätevyyttä koskevia soveltuvuusvaatimuksia. Vaatimusten on liityttävä hankinnan kohteeseen siten, että ne osoittavat ehdokkaiden tai tarjoajien mahdollisuudet toteuttaa hankinta. Vaatimusten tulee olla objektiivisia, syrjimättömiä ja oikeasuhteisia.

Osallisuus siirtokuntatoimintaan ei liity tarjoajan rekisteröitymiseen, taloudelliseen ja rahoitukselliseen tilanteeseen eikä sen tekniseen tai ammatilliseen pätevyyteen, minkä vuoksi se ei ole myöskään hankintalain sallima tarjoajalle asetettu soveltuvuusvaatimus. Edellä todetun perusteella kaupunki ei hankintalain säännöksistä johtuen voi poissulkea eikä hylätä tarjousta sen perusteella, että tarjoaja on osallistunut siirtokuntatoimintaan.

Kaupunki noudattaa hankintatoiminnassaan hankintalakia. Hankintalaki määrittelee reunaehdot sille, millaisia seikkoja hankintoja tehdessä ja toimittajavalinnassa voi huomioida, ja millaisia menettelyjä hankinnoissa tulee noudattaa. Hankintalaki ei sisällä sellaisia säännöksiä, joiden perusteella voitaisiin sulkea tarjouskilpailusta pois yrityksiä valtuustoaloitteessa esitetyillä perusteilla. Tällaiset ratkaisut olisivat siten lainvastaisia myös hankintalain näkökulmasta.

Pakotteet

Kansainvälisillä pakotteilla tarkoitetaan taloudellisen tai kaupallisen yhteistyön sekä esimerkiksi liikenne- ja viestintäyhteyksien tai diplomaattisten suhteiden rajoittamista tai keskeyttämistä tietyn valtion tai tiettyjen ryhmien kanssa. Pakotteiden tarkoituksena on osana muita ulkopoliittisia toimia vaikuttaa toisen valtion tai ihmisryhmän harjoittamaan politiikkaan tai toimintaan, jonka katsotaan uhkaavan

kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta. Tällaista toimintaa voi olla esimerkiksi joukkotuhoojien levittäminen, kansainvälinen terrorismi tai laajamittaiset ihmisoikeusloukkaukset.

Euroopan Unioni on antanut asetuksia ja päätöksiä, joissa pakotteita asetetaan. Rajoittavien toimenpiteiden kohteena oleville luonnollisille henkilöille, oikeushenkilöille, yhteisöille tai elimille kuuluvat taikka näiden omistuksessa, hallussa tai määräysvallassa olevat varat ja taloudelliset resurssit on jäädytettävä, minkä lisäksi on kiellettyä asettaa mitään varoja tai taloudellisia resursseja suoraan tai välillisesti näiden saataville tai hyödynnettäviksi. Pakotteet koskevat yritystä, jos pakotelistalla oleva luonnollinen omistaa enemmistön yritykset osakkeista tai joka osakassopimuksen nojalla käyttää määräysvaltaa yrityksessä.

Ulkoministeriön verkkosivuilta on löydettävissä voimassaolevat pakotteet maittain sekä tietoa henkilöistä, joita pakotteet koskevat.

Määräykset ovat suoraan sovellettavia, ja ne velvoittavat kaikkia toimijoita EU:n alueella. Hankintayksiköiden tulee ottaa pakotteet huomioon omassa toiminnassaan. Pakotteiden rikkominen on rangaistavaa rikoslain 46 luvun nojalla.

Pakotteet tarkoittavat sitä, että kyseisten yritysten tai henkilöiden kanssa ei saa käydä kauppaa eikä tällaisille tahoille saa luovuttaa varoja suoraan tai välillisesti. Kielto sisältää siis myös välillistä luovuttamista koskevan kiellon. Jotta hankintayksikkö voi varmistua siitä, että hankintasopimukset eivät johda kielletyllä tavalla välillisestikään pakotelistatuille tahoille, tulee riittävällä tarkkuudella perehtyä yrityksen taustalla oleviin henkilöihin ja yhteisöihin.

Pakotteiden huomioimiseksi Lahden kaupunki käyttää kilpailutuksissa soveltuvuusehtona vaatimusta ettei tarjoajaan kohdistu Euroopan unionin,

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kohdistama tai Suomen viranomaisten asettamia pakotteita tai varojen jäädyttämispäätöksiä. Lisäksi sopimuksissa on JYSE-ehtojen huhtikuun 2022 muutoksen mukainen kirjaus, esim. "Tilaaajalla on oikeus irtisanoa hankintasopimus päättymään välittömästi, jos palveluntuottajaa/toimittajaa/urakoitsijaa tai tämän alihankkijaa rasittaa julkisia hankintoja koskevassa lainsäädännössä tarkoitettu pakollinen poissulkemisperuste tai julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016) 81 §:n 1 momentin 3-11 kohdissa tarkoitettu harkinnanvarainen poissulkemisperuste tai Euroopan unionin tai Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kohdistama pakote taikka Suomen viranomaisten asettama pakote tai varojen jäädyttämispäätös, vaikka peruste olisi syntynyt vasta sopimussuhteen alkamisen jälkeen."

Kunnan toimiala ja ulkopoliitiikan harjoittaminen

Kunnan toiminnan lähtökohtana on toiminnan paikallisuus ja keskittyminen kunnan omalle alueelle. Kunnat harjoittavat kuitenkin nykyisin laajasti kansainvälistä yhteistyötä, ja sillä voidaan katsoa olevan vakiintunut paikka kunnan toiminnassa. Kansainvälisen yhteistyön kuulumista kunnan toimialaan arvioidaan samoilla periaatteilla kuin kunnan toimialan rajoja yleisestikin. On siten huomioitava muun muassa, että kyseinen toiminta on kunnan asukkaiden edun mukaista, ja että panostus toimintaan on kohtuullinen suhteessa tavoiteltaviin päämääriin. Kunnan toimialaan kuuluvana on pidetty esimerkiksi ystävyyskuntatoimintaa (KHO 1982 II 18). Myös humanitaarisen avun antamista on pidetty sallittuna (KHO 1983 II 35), kun päätös ei ollut sisältänyt kannanottoa ulkopoliittisiin kysymyksiin tai toisen valtion sisäisiin asioihin. Kunnan harjoittamasta kansainvälisestä yhteistyöstä onkin erotettava ulkopoliittisten kannanottojen tekeminen,

joihin oikeuskäytännössä on suhtauduttu kielteisesti (KHO 1983 II 28).
Pidättyvää suhtautumista on perusteltu sillä, että kunnan ei tule harjoittaa
ulkopolitiikkaa eikä sitoa kunnan jäseniä kannanottoihin, joita he eivät
mahdollisesti pidä aatteellisesti tai muutoin hyväksyttävänä (Kuntalaki.
Tausta ja tulkinnat, 10. p. Helsinki 2019. Harjula – Prättälä, sivu 187).

Perustuslain 93 §:n mukaan Suomen ulkopolitiikan johtaminen kuuluu
tasavallan presidentille yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa.
Ulkopolitiikan valmistelu ja täytäntöönpano kuuluvat valtioneuvoston
asetuksen 1171/2005 mukaisesti ulkoministeriön tehtäviin. Aloite sisältää
kannanoton vieraan valtion toimintaan. Lisäksi aloitteessa ehdotetaan
tällaiseen toimintaan liittyviä sanktioluonteisia toimenpiteitä.

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto

Toimenpiteet

Kh: kv

Kv: -